

**Oddelek za zootehniko
Groblje 3, 1230 Domžale**

**ANTON JANŠA IN KRANJSKO ČEBELARSTVO V ROKOPISU
DON ULDARICA FANTELLIJA (1780)**

Zasl. prof. dr. Andrej Šalehar

Ljubljana, 24. 8. 2026

Anton Janša in kranjsko čebelarstvo v rokopisu don Uldarica Fantellija (1780)

Avtor in urednik: Andrej Šalehar

Oblikovanje: Andrej Šalehar

Financiranje: Andrej Šalehar in Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1230 Domžale

Leto izdelave: 2026

Kraj izida: Ljubljana

Izšlo v samozaložbi

Vrsta publikacije: elektronska publikacija

Za jezikovno pravilnost odgovarja: Andrej Šalehar

Spletna lokacija publikacije: <https://www.genska-banka.si/gradiva/zgodovinski-viri/>

Vse pravice pridržane. Vsebino monografije je dovoljeno uporabljati izključno za osebno, torej nekomercialno uporabo. Kakršnakoli druga uporaba vsebine monografije (kot so kopiranje, reproduciranje, distribucija v fizični ali elektronski obliki) za komercialne namene je brez soglasja avtorja prepovedana.

P.S.: Prevodi s pomočjo DeepL Translator

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici

[COBISS.SI-ID 288610051](https://nuk.ub.uni-lj.si/COBISS.SI-ID/288610051)

ISBN 978-961-95029-6-9 (PDF)

Anton Janša in kranjsko čebelarstvo v rokopisu don Uldarica Fantellija (1780)

Andrej Šalehar¹

Izveček

Duhovnik Udalrico Fantelli je rojen 14. 3. 1706 v Dimaroju v Val di Sole in tam umrl 27. 2. 1784 kot žrtev kuge. Ukvarjal se je tudi s čebelarstvom. Leta 1780 je napisal razpravo o čebelah z naslovom *Dobro znani in praktični nasveti o čebelah in njihovi vzreji, ki so povzeti od različnih avtorjev ter jih je leta 1780 za lastno uporabo zbral duhovnik Udalrico Fantelli iz Dimara*. Okoli 240 let je ostala v rokopisu, ki je lepo ohranjen in se nahaja v župnijskem arhivu v Dimaru. Razpravo o čebelah je kritično raziskal entomolog in apidolog dr. Paolo Fontana (2020). Fantelli (2019) je čebelarstvo prenesel tudi iz kranjskega čebelarstva in od Antona Janše. Pri tem navaja čebelarstvo, prah matice s troti v zraku, funkcijo troto in Janšev panj (kranjič), ki je bil vzor za Fantellijev panj.

Ključne besede: Udalrico Fantelli, rokopis napisan 1780, čebele, čebelarjenje, kranjsko čebelarstvo, Anton Janša, Paolo Fontana, objava rokopisa

¹ Andrej Šalehar, zasl. prof. dr., Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1230 Domžale.

Anton Janša and Carniolan beekeeping in the manuscript of don Uldarico Fantelli (1780)

Extract

The priest Udalrico Fantelli was born on 14 March 1706 in Dimaro, Val di Sole, and died there on 27 February 1784 as a victim of the plague. He was also a beekeeper. In 1780 he wrote a treatise on bees, entitled *Well-known and practical advices on bees and their cultivation, which is summarised from various authors and was collected in 1780 for his own use by the priest Udalrico Fantelli of Dimaro*. The treatise, which has been in manuscript for about 240 years, has been beautifully preserved and is housed in the parish archives in Dimaro. The treatise was critically studied by the entomologist and apidologist Dr. Paolo Fontana (2020). Fantelli (2019) also passed beekeeping knowledge from beekeeping in Carniola and from Anton Janša. He cites beekeeping techniques, the mating of the queen with the drones in the air, the function of the drones and Janša's hive (kranjič), which was the model for Fantelli's hive.

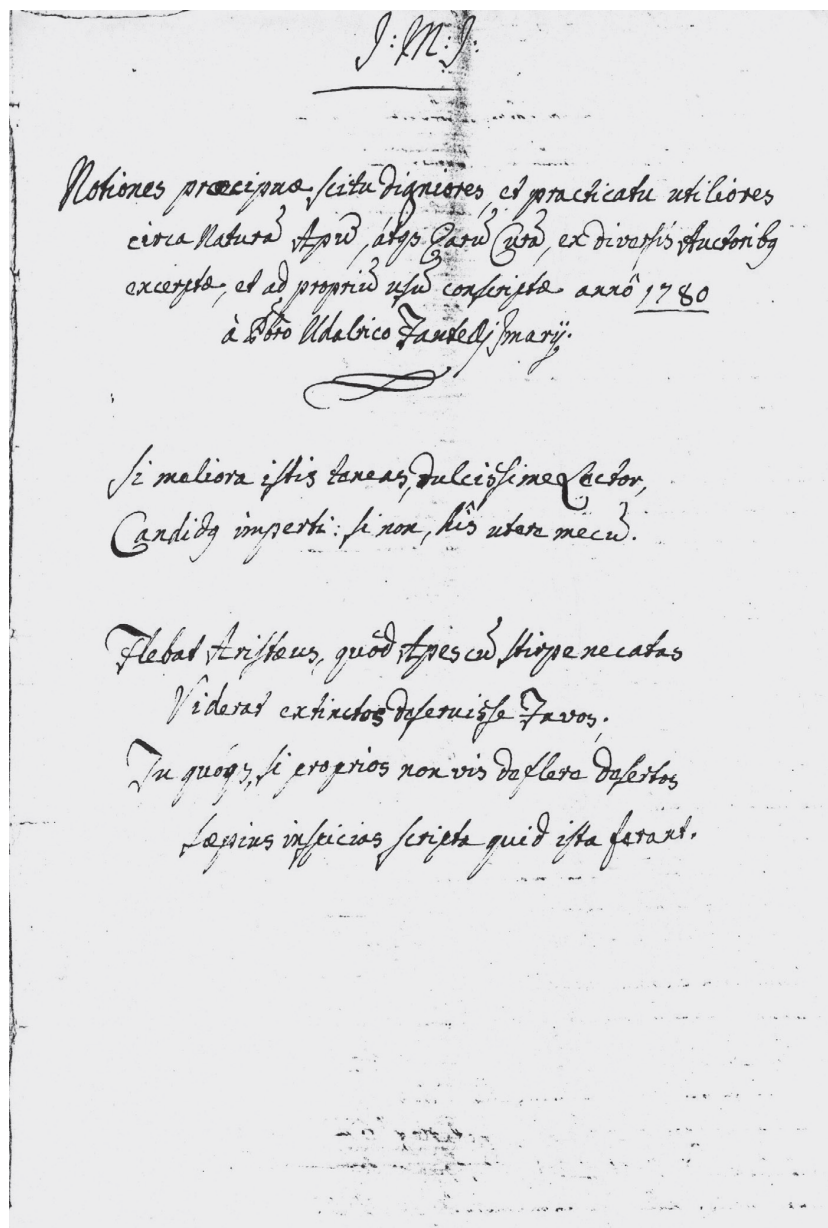
Keywords: Udalrico Fantelli, manuscript written in 1780, bees, beekeeping, Carniola, Anton Janša, Paolo Fontana, publication of manuscript

1. Kratka biografija: don Udalrico Fantelli²

Duhovnik Udalrico Fantelli je rojen 14. marca 1706 v Dimaru, kjer so v tamkajšnjih krstnih knjigah iz leta 1729 najdeni o njem prvi podatki kot 23-letnem krstitelju. V letih 1749 do 1766 je bil duhovni kustos v Val di Rabbi, kar lahko razberemo iz številnih zapisov v tamkajšnjih župnijskih knjigah. Okoli leta 1770 se je vrnil v rojstni Dimar do leta 1773, ko je bil poklican v Trento, kjer je imel dostop do Grajske knjižnice, kar mu je omogočilo razširiti svoje znanje in besedni zaklad. Leta 1778 se je vrnil v Dimaro in 27. februarja 1784 umrl kot žrtev kuge.

2. Rokopis Razprava o čebelah dona Udalrica Fantellija (1780)

Naslov in uvodno posvetilo:

² Povzeto po Wikipediji in Fontani (2020)

Naslov: »Jezus Marija Jožef«

Dobro znani in praktični nasveti o čebelah in njihovi vzreji, ki so povzeti od različnih avtorjih in jih je leta 1780 za lastno uporabo zbral duhovnik Udalrico Fantelli iz Dimaroja.

Uvodno posvetilo:

Dragi bralec, če imaš boljše informacije od teh prosim, da mi jih jasno poveste; v nasprotnem primeru uporabljajte te zapiske z menoj. Aristej je jokal, ker je videl, da so čebele z vsem rojem zapustile zdaj že mrtve panje.

Tudi vam svetujem, če ne želite žalovati za svojimi zapuščenimi satnicami, da pogosteje pogledate, kaj je napisano na teh straneh.«

Vsebina rokopisa:

Fontana (2020) je raziskoval Fantellijevo razpravo (1780) in poroča, da besedilo temelji poleg njegovih neposrednih izkušenj tudi na raziskavah in zapisih nekaterih znanih čebelarskih osebnosti, kot sta Nemec Adam Gottlob Schirach (1724-1773) in Anglež Thomas Widmann (1734-1781) pa tudi na delih Slovenca Antona Janše (1734-1773), ki je bil v 18. stoletju v zahodni Evropi skoraj neznan. Izbira teh referenčnih točk je ključ do velike vrednosti Fantellijevega besedila, ki je zmožno ustvariti izjemno sintezo za svoj čas o biološkem znanju o *Apis mellifera*. Tudi čisto s čebelarskega stališča je bilo tisto, kar je Fantelli predlagal, izjemno avantgardno, in če bi bilo natisnjeno, bi bilo najbolj popolno čebelarsko besedilo svojega časa. Kljub pomanjkanju objave bo znanje Dona Udalrica Fantellija in trentinskih čebelarjev ostalo na najvišji ravni tudi v naslednjih desetletjih.

Razprava, ki je razdeljena v 32 poglavij, je vsebinsko razdeljena v naslednje celote:

- Biologija čebel (poglavja 1 – 6): O čebelah in njihovih vrstah, troti, matica vodja družine, nastanek matice, o vosku.
- Čebelnjak (poglavja 7 – 9): Zgradba in postavitve čebelnjaka (baito – trentarsko poimenovanje), struktura panjev (lesenih, slamnatih ali iz vrb).
- Racionalno čebelarjenje (poglavja 10 – 12): tehnike pridobivanja medu brez zatiranja čebel, pripomočki za dimljenje čebel.
- Naravna rojenja (poglavja 13 – 19): trajanje življenja čebel, petje matice, načini naravnih rojev, čas rojenja, znaki rojenja, zbiranje rojev, umetni roji.
- Sovražniki in bolezni čebel (poglavji 20 – 21): sovražniki in plenitev čebel, bolezni čebel in zdravljenje.
- Oplojevanje matic (poglavje 22): biologija opraševanja matic, plodnost matice, dodajanje matic.
- Gojenje, vzreja čebel (poglavja 23 – 25): prehrana čebel, mesečna opravila čebelarjenja, oskrba čebel.
- Paša čebel (poglavje 26): čebelja paša, prevoz in vračanje čebel.

- Dodatki (poglavja 27 – 32): opozorila za oskrbo čebel, piki in njih zdravljenje, povečanje pridelave in čiščenje medu in voska, priprava kisa in žganja, indeks.

Zaključki:

Udalrico Fantelli (1706-1784), pogrešani plemeniti oče italijanskega čebelarstva, bi bil danes pravi oče italijanskega čebelarstva. Zbirka znanj, ki jih je Fantelli združil, nima primerjave med njegovimi sodobniki, prav tako ne med mnogimi raziskovalci, ki so prišli po njem. Tako jasna, popolna in dosledna slika biološkega znanja in čebelarskih tehnik bo res nekaj posebnega še mnoga, mnoga leta. Edino tolažbo predstavlja vsaj to, da se je rokopis Udalrica Fantellija ohranil do danes in da na koncu vidi svojo objavo.

Kje je shranjen rokopis?

Fantelli (2019) poroča, da je rokopis Razprava o čebelah, ki ga je napisal don Udalrico Fantelli, po letu 1983 shranjen v župnijskem arhivu v Dimaroju. Napisana je bila leta 1780 v italijanščini na 80-tih straneh na pergamentu. Ohranjenost rokopisa je na splošno dobra. Sestavljen je iz uvodne strani z naslovom in uvodnim posvetilom, kazalom, vsebino razdeljeno na 32 poglavij ali odstavkov ter na koncu z indeksom.

Objava:

Rokopis je bil objavljen leta 2019. Objavo je uredil avtorjev soimenjak Udalrico Fantelli.

3. Anton Janša in kranjsko čebelarstvo, zapisi in poudarki, v rokopisu don Udalrica Fantellija (1780) - kritična raziskava Paola Fontane (2020)

3.1. Poimenovanja Antona Janše v besedilu Razprave o čebelah (1780)

V besedilu Razprave o čebelah (Fantelli, 2019) so poimenovanja Antona Janše:

- a. (str.34): V uvodnem posvetilu.
- b. (str. 34): V 59-ti sproti pripombi kjer je predstavljen Janša:
Besedo je težko prebrati in mogoče jo je razvozlati kot "Janscha" - Anton Janscha. On, preprost kranjski kmet, neutrudni čebelar, ki je bil na Dunaju imenovan za predavatelja v tej panogi leta 1771³; opazoval je oploditev matice in tako širil znanje o temeljnih dogodkih, ki spremljajo matico z zalego.
- c. (str.36): Janša v drugi knjigi Popolni nauk o čebelarstvu na splošno piše o vosku – glej I – III. poglavje (Rojina, 1906). Fantelli (1780) je njegove zapise še dopolnil.
- d. (str. 38): Fantelli (1780) opisuje praho matice po Janši – glej IX. Poglavje O prašenju matice (Rojina, 1906).

³ pravilno 1770

3.2. Kritična raziskava (Fontana, 2020) don Fantelijeve Razprave o čebelah (1780)

Fontana (2020) pri kritični raziskavi Razprave o čebelah (1780) poudarja:

- a. Fantelli na začetku svojega rokopisa poudari prenos čebelarstva od štirih avtorjev in med njimi je Anton Janša.
- b. Kakor piše Fontana (2020) sta bila Fantelliju »zvezdi stalnici« (najpomembnejša vira čebelarstva) Adam Gottlob Schirach (1724-1773) in Anton Janša (1734-1773). Fontana piše, da nemščino in slovenščino zlahka opazimo v nekaterih izrazih, ki jih Fantelli prenaša iz teh jezikov, v italijanskem jeziku pa ne najde ustreznih.
- c. Pri poudarjanju Schirachove tehnike čebelarjenja z umetnimi roji ni omenjen Janša in kranjsko čebelarjenje, kar omogoča sklepanje, da Fantelli morda ni črpal tega znanja tudi iz Janševe prve knjige Razprava o rojenju čebel (1771).
- d. Udalrico Fantelli za mnoge vidike čebelarstva zaupa Slovincu Antonu Janši.
- e. Fontana ne poroča, da so Janša in drugi avtorji Prve zlate dobe kranjskega čebelarstva poznali preprečevanje naravnega rojenja, pomen prostora za čebele v panju (nakladno čebelarjenje), preprečevanje morjenja čebel in drugo že v času (do leta 1780), ko je Fantelli pisal razpravo o čebelah.
- f. Fontana piše o odkritju skrivnosti oploditve čebelje matice, kjer poudari, da je treba to v celoti pripisati slovenskemu čebelarstvu⁴. To je nenapisano znanje starih gorenjskih čebelarjev in prvi na svetu, ki je to objavil v Kranjski entomologiji leta 1763, je bil Scopoli. Fantelli je črpal podatke o prahi matice s troti med letom v zraku iz Janševih knjig, kjer je dodano, da matico oplodi več trotoev, da se matica vrne v panj z belo nitko, ki ji visi iz zadka, kar je določeno znamenje oploditve in da matica po oploditvi ostane plodna dokler živi.
- g. Fontana ob tem poudarja: »Slava Scopolija je bila v resnici vedno povezana z njegovimi naravoslovnimi študijami, prvi je »razvozla«⁵ eno največjih skrivnosti znanosti po antiki do začetka 19. stoletja, tj. oploditev čebelje matice.«
- h. Schirachova čebelarstva so kar hitro vstopila v svet čebelarstva, medtem ko so Scopolijeva in Janševa le počasi presegala dežele nemške in slovanske kulture. Šele 90 let po Fantelliju je ta znanja v Italijo uvajal Luigi Sartori (1834-1921).
- i. Fantelli pojasnjuje pravo funkcijo trotoev, kar povzema po Janši.

⁴ Šalehar, Andrej, Šivic, Franc (2020). Cronologia delle registrazioni (manoscritti e pubblicazioni) sul accoppiamento delle api regine con i fuchi in aria. Ljubljana, 15 strani.

⁵ To ni razvozla Scopoli, ampak so mu to pojasnili gorenjski čebelarji (nenapisano čebelarstvo starih gorenjskih čebelarjev). Fontana (2020) piše o Scopoliju: »Od slovenskih čebelarjev se je učil tistih vidikov biologije čebel, o katerih je evropska znanost takrat še vedno tavalna v temi ... «

- j. Fantelli ponuja dva modela panjev: iz lesa in četverkotnega iz slame. Pri lesenem se zgleduje po slovenskem Janševem panju, kranjiču, ki je dolg 79 cm, širok 32 ali 37 cm in visok 16 cm. Primerjava obeh panjev je prikazana v tabeli 1:

Tabella 1. Confronto tra le misure dell'arnia in legno di Fantelli e quella di Janša.

Misure	Arnia di Fantelli	Arnia di Janša
Lunghezza	Almeno 4 quarte = >70 cm	79 cm
Larghezza	Più larga di una quarta = > di 17,5 cm	32 o 37 cm
Altezza	1 quarta = 17,5 cm	16 cm

Prevod:

Tabela 1. Primerjava med Fantellijevim in Janševim lesenim panjem.

Mere: Fantellijev leseni panj - Janšev leseni panj;

Dolžina: Vsaj 4 četrtine = >70 cm - 79 cm

Širina: Več kot četrtina = > 17,5 cm - 32 ali 37 cm

Višina: 1 četrtina = 17,5 cm - 16 cm

Fantellijev in Janšev panj sta si zelo podobna.

4. Zaključki

Razprava o čebelah, Fantelli (1780), je ostala v rokopisu 240 let in je objavljena leta 2019. Fontana (2020) avtorja v objavi svoje raziskave rokopisa poimenuje *Pogrešani plemeniti oče italijanskega čebelarstva*. Pomemben del vsebine Razprave o čebelah je prenos čebelarskega znanja kranjskega čebelarstva in Antona Janše. Povezan je s čebelarsko tehniko, praho matice s troti v zraku, funkcijo trotov in kranjičem (panjem).

Za pojasnitve širjenja, še posebej začetnega, Janševega čebelarskega nauka je ta razprava nov prispevek, ki dopolnjuje dosedanje poznavanje zgodovine slovenskega čebelarstva in pomembno bo nadaljevali to raziskavo.

5. VIRI

Fantelli don Udalrico (2019). Trattato sulle api (1780). A cura di Udalrico Fantelli. 147 strani.

Fantelli, Udalrico. Wikipedia (https://it.wikipedia.org/wiki/Udalrico_Fantelli - 27.3.2023).

Fontana, Paolo (2020). Udalrico Fantelli (1706-1784), il padre nobile mancato dell'apicoltura italiana (Pogrešani plemeniti oče italijanskega čebelarstva). Atti della Accademia Roveretana degli Agiati, a. 270, ser. X, vol. II, B; p. 149-200 ([9.paolo-fontana-udalrico-fantelli-1706-1784-il-padre-nobile-mancato-dell'apicoltura-italiana-149.pdf](https://www.agiati.org/9.paolo-fontana-udalrico-fantelli-1706-1784-il-padre-nobile-mancato-dell-apicoltura-italiana-149.pdf) ([agiati.org](https://www.agiati.org)) – 27.2.2023).

Janša, Anton (1925). Abhandlung vom Schwärmen der Bienen. Einleitung über Janscha von Theodor Weippl. Wien, 71 strani.

Janša, Anton (1906). Popolni nauk o čebelarstvu. Po Jož. Münzbergovi izdaji predstavil za slovenske čebelarje Frančišek Rojina. Ljubljana, 151. strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-91XPSB31> – 15. 4. 2023).

Pfalz, Anton (1889). Janscha und seine Zeit. Str. 10–30. V: Pfalz, Anton. Die Entwicklungsgeschichte der Bienenzucht in Niederösterreich. Wien, 50 strani. (http://digital.bib-bvb.de/view/bvb_mets/viewer.0.6.5.jsp?folder_id=0&dvs=1680944252940~382&pid=7012884&locale=sl&usePid1=true&usePid2=true – 8.4.2023).

Scopoli, Giovanni Antonio (1763). Entomologia Carniolica: exhibens insecta Carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates, methodo Linnaeana. Vindobonae, 420 strani (<http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-VP8U24VW> – 14.4.2023).

Scopoli, Giovanni Antonio. Wikipedia. (https://sl.wikipedia.org/wiki/Giovanni_Antonio_Scopoli - 10.3.2023).

Scopoli, Giovanni Antonio (1723–1788) - Slovenska biografija (slovenska-biografija.si) – 14.4.2023.

Šalehar, Andrej, Šivic, Franc (2020). Cronologia delle registrazioni (manoscritti e pubblicazioni) sul accoppiamento delle api regine con i fuchi in aria. Ljubljana, 15 strani. (<https://www.genska-banka.si/wp-content/uploads/2021/01/188-Cronologia-delle-registrazioni-manoscritti-e-pubblicazioni-sul-accoppiamento-delle-api-regine-con-i-fuchi-in-aria.pdf> - 16.4.2023).